

УДК 342.922:65.012.8

В.М. АБАКУМОВ, Харківський національний університет внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Ключові слова: інформаційна безпека, підприємництво, інформаційна безпека підприємництва, адміністративно-правовий напрямок

Нові реалії сьогодення характеризуються стрімким розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій, інтенсивним впровадженням новітніх інформаційних технологій в усі сфери суспільного життя. Зважаючи на це, інформація та новітні інформаційно-телекомунікаційні технології дедалі більше визначають розвиток держави і суспільства, сприяють розвитку інформаційного середовища. Звичайно, ефективне та злагоджене функціонування інформаційного середовища потребує розробки та впровадження низки організаційно-правових заходів, зокрема заходів щодо своєчасної організації функціонування системи інформаційної безпеки. Однією із складових інформаційної безпеки є інформаційна безпека підприємництва, в рамках якої має здійснюватися дієвий захист джерел інформації про комерційну діяльність підприємств усіх форм власності, інформаційно-аналітичних систем збору та обробки фінансової, податкової інформації.

Слід зазначити, що на сьогодні в сучасній юридичній науці проблемі визначення змісту поняття «інформаційна безпека підприємництва» та виробленню системних заходів щодо усунення загроз інформаційній безпеці підприємництва приділяється незначна увага; переважно цьому питанню присвячені праці у сфері економіки та техніки. На нашу думку, це зумовлено тим, до недавнього часу органи державної влади України та підприємці не усвідомлювали усю важливість захисту інформації, у зв'язку з цим на законодавчому рівні

та у внутрішніх правилах підприємств не було вироблено дієвих процедур захисту інформації та забезпечення безпеки інформаційної системи підприємств. Це призвело до різкого збільшення кількості злочинів, пов'язаних із комп'ютерним шахрайством та шпіонажем, набули свого масового поширення рейдерські атаки, які стали можливими, у тому числі, і в результаті отримання незаконного доступу до інформаційних систем підприємств. Отже, зважаючи на вищевикладене, особливої актуальності набувають питання вироблення дієвого адміністративно-правового механізму забезпечення інформаційної безпеки підприємства, чого можна буде досягти за умови чіткого усвідомлення сутності інформаційної безпеки підприємництва як об'єкта адміністративно-правової охорони.

Метою цієї статті є здійснення характеристики інформаційної безпеки підприємництва як об'єкта адміністративно-правової охорони та визначення пріоритетних напрямків забезпечення інформаційної безпеки підприємства. Новизна роботи полягає в тому, що вона є одним із перших комплексних досліджень сутності інформаційної безпеки підприємства як об'єкта адміністративно-правової охорони; у статті надано авторське визначення поняття «інформаційна безпека підприємництва», визначено мету та напрямки забезпечення інформаційної безпеки підприємства; акцентовано увагу на значущості адміністративно-правового напрямку забезпечення інформаційної безпеки підприємства.

Зважаючи на надзвичайну важливість та значущість вироблення дієвого механізму забезпечення інформаційної безпеки підприємства, вважаємо за доцільне, перш ніж перейти безпосередньо до дослідження сутності інформаційної безпеки підприємства як об'єкта адміністративно-правової охорони, визначити базовий категоріальний апарат, а саме поняття «безпека», «безпека підприємництва», «інформаційна безпека» та «інформаційна безпека підприємства».

У результаті вивчення праць науковців, в яких проаналізовано сутність безпеки та про-

блеми її належного забезпечення (зокрема, робіт О.Б. Антонова, М.І. Ветрова, В.А. Ліпкана, В.І. Ярочкіна), слід звернути увагу на існування значної кількості визначень поняття «безпека». Таким чином, у результаті узагальнення існуючих визначень даного поняття можна зробити висновок, що в загальноприйнятому вигляді безпеку розуміють як ступінь і якість захищеності правопорядку від реальних та потенційних загроз і негативних впливів зовнішнього середовища (зокрема від суспільно небезпечних діянь та інших шкідливих явищ соціального, техногенного та природного характеру шляхом звуження, послаблення, усунення й попередження небезпек і загроз); забезпечення шляхом використання передбаченої законодавством системи заходів, засобів та способів надання кожному громадянину життєво необхідного мінімуму благ.

Відповідно до Концепції (Основах державної політики) національної безпеки України [1], до національних інтересів України належить сукупність збалансованих інтересів особистості, суспільства та держави в економічній, політичній, культурній, військовій, соціальній, інформаційній, санітарно-епідеміологічній, ядерній, екологічній та міжнародній сферах. Отже, належне функціонування кожної із наведених вище сфер потребує свого відповідного нормативно-правового регулювання та вироблення системи заходів, спрямованих усунення та нейтралізацію загроз.

На сьогодні інформаційна сфера здійснює вплив практично всі аспекти суспільного життя, а саме: політику, економіку, оборону, культуру, управління, міжнародне співробітництво, науку, освіту, сім'ю, побут тощо. На нашу думку, інформаційна сфера – це сфера, що формується та розвивається під час вчинення певної сукупності дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб та держави в цілому (як потреб в одержанні, використанні, поширенні та зберіганні інформації, так і потреб у вільному доступі до новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій). З урахуванням цього особливого значення набуває розробка та реалізація сис-

темних заходів, спрямованих на забезпечення належного функціонування інформаційної сфери, у тому числі на забезпечення інформаційної безпеки, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню ефективності державного управління, розвитку держави, належному функціонуванню сфер безпеки та оборони, пріоритетних галузей економіки, фінансової та грошової системи, соціальної сфери, галузей екології та використання природних ресурсів, науки, освіти і культури, міжнародного співробітництва. Тобто, у даному випадку, на перший план висувається необхідність забезпечення інформаційної безпеки в усіх сферах суспільного життя.

У результаті аналізу наукових праць, посвячених визначенню сутності інформаційної безпеки, можна дійти висновку про відсутність єдиного, усталеного визначення поняття «інформаційна безпека»; це поняття, незважаючи на його зрозумілість, і досі стає предметом дискусії в наукових колах. Наведемо найбільш поширені визначення цього поняття.

На думку Б.А. Кормича, інформаційна безпека – це стан захищеності встановлених законодавством норм та параметрів інформаційних процесів та відносин, що забезпечує необхідні умови існування держави, людини та суспільства як суб'єктів цих процесів та відносин [2, с.109]; захищеність встановлених законом правил, за якими відбуваються інформаційні процеси в державі, що забезпечують гарантовані Конституцією умови існування і розвитку людини, всього суспільства і держави [3, с.92].

Відповідно до точки зору В. Петрика, інформаційна безпека – це стан захищеності особи, суспільства і держави, при якому досягається інформаційний розвиток (технічний, інтелектуальний, соціально-політичний, морально-етичний), за якого сторонні інформаційні впливи не завдають їм суттєвої шкоди [4].

Окремі науковці, зокрема В.Л. Ортинський, І.С. Керницький та З.Б. Живко, розглядають економічну безпеку як стан захищеності інформаційного простору, який забезпечує формування й розвиток цього простору в інте-

ресах особистості, суспільства та держави [5, с.430, 456–457].

У чинному національному законодавстві (наприклад, Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537) інформаційна безпека розглядається як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [6].

Враховуючи прагнення України набути статусу повноправного члена Європейського Союзу, вважаємо за необхідне навести визначення поняття «інформаційна безпека», найбільш поширене серед країн – членів Європейського Союзу. Отже, під інформаційною (або мережевою) безпекою розуміють захист особистої інформації про відправників та одержувачів; захист інформації від несанкціонованого доступу; створення надійного джерела постачання інформації, інформаційних послуг та необхідного обладнання; захист інформації, що безпосередньо стосується усіх аспектів національної безпеки (у тому числі військового потенціалу держави) [7]. Розділяємо точку зору Б.А. Кормича, наведене вище визначення поняття «інформаційна безпека» є досить раціональним, оскільки в ньому простежується чітке розмежування особливостей інформаційної безпеки людини і суспільства (особиста інформація, інформаційне забезпечення життя суспільства) та інформаційної безпеки держави (інформаційне забезпечення національної безпеки), а предметом інформаційної безпеки визначаються не категорії «національні інтереси» або «інформаційна сфера», а конкретні поняття різних видів інформації [8, с.118–119].

Зважаючи на існуючі точки зору науковців з приводу визначення поняття «інформаційна

безпека», пропонуємо під цим поняттям розуміти такий стан захищеності інформаційних відносин та пов'язаних із ними інформаційних процесів, за якого досягається стабільний інформаційний розвиток, унеможливується негативний інформаційний вплив та негативні наслідки незаконного застосування інформаційних технологій в усіх сферах суспільного життя, у результаті чого можна досягти створення та ефективного функціонування інформаційного суспільства в державі.

Однією із складових інформаційної безпеки є інформаційна безпека підприємництва. Перш ніж розглянути існуючі визначення поняття «інформаційна безпека підприємництва» вважаємо за доцільне визначитися із змістом понять «підприємництво» та «безпека підприємництва». Відповідно до чинного національного законодавства підприємництво – це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством [9].

Безпека підприємства – це стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація основних інтересів і пріоритетних цілей підприємства, захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування [10, с.6]. Зважаючи на надане визначення поняття «безпека підприємства», можна зробити висновок, що основною метою забезпечення безпеки підприємства є нейтралізація та ліквідація загроз належному здійсненню підприємницької діяльності в Україні, у результаті настання яких можуть бути нанесені підприємствам усіх форм власності збитки або упущено отримання вигоди.

Однією із форм забезпечення безпеки підприємства є забезпечення інформаційної безпеки підприємства. Як вже зазначалося в рамках даної роботи, в сучасній науці проблемі визначення змісту поняття «інформаційна безпека підприємства» досі приділя-

ється незначна увага, свідченням чого є слабка дослідженість понятійного апарату. До числа найбільш поширених визначень поняття «інформаційна безпека підприємництва» відносяться такі:

– це суспільні відносини щодо створення та підтримання на належному (бажаному, можливому) рівні життєдіяльності відповідної інформаційної системи, у тому числі підприємництва [11];

– це суспільні відносини щодо створення і підтримання на належному рівні життєдіяльності інформаційної системи суб'єкта господарської діяльності [12];

– це відношення рівня інформаційного захисту до рівня інформаційних загроз; сукупність засобів та дій уповноважених осіб, спрямованих на захист інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури даного підприємства в процесі обміну, обробки та зберігання інформації на всіх рівнях інформаційної системи підприємства [13, с.5].

Під час аналізу змісту поняття «інформаційна безпека підприємництва» неможна оминути увагою таке поняття як «інформаційний ресурс підприємства». Саме належному формуванню, функціонуванню та використанню інформаційного ресурсу підприємства може бути завдано шкоди незаконними діями різноманітних суб'єктів. Як зазначає Є.В. Позднишев, інформаційний ресурс підприємства – це сукупність юридичної, фінансової, ділової, технічної, технологічної та іншої інформації, яка є в розпорядженні підприємств і використовується ними для забезпечення виробництва, проведення комерційних операцій, надання послуг, а також для управління їхньою діяльністю [10].

Аналіз наведених вище визначень поняття «інформаційна безпека підприємництва» дав можливість навести власне визначення поняття «інформаційна безпека підприємства»: це сукупність визначених на рівні нормативно-правових актів, що регламентують підприємницьку діяльність і визначають особливості захисту інформації суб'єктами господарювання в Україні, та внутрішніх правил

конкретного підприємства заходів, спрямованих на захист інформаційного ресурсу підприємств, нейтралізацію та ліквідацію загроз ефективному функціонуванню інформаційної системи суб'єкта господарської діяльності зокрема та діяльності цього суб'єкта в цілому.

Ефективне функціонування інформаційної безпеки підприємництва неможливе без забезпечення її стабільності, що досягається у результаті діяльності органів державної влади шляхом прийняття необхідних нормативно-правових актів та діяльності відповідних суб'єктів, на яких покладено безпосередній обов'язок щодо вироблення та реалізації нормативних, організаційних та технічних заходів, спрямованих на забезпечення інформаційної безпеки на підприємстві.

Метою забезпечення інформаційної безпеки підприємництва в Україні є створення умов для безперешкодного здійснення підприємницької діяльності (підприємництва) в Україні шляхом забезпечення ефективного функціонування інформаційної системи суб'єктів господарської діяльності.

Одним із кроків у напрямку забезпечення інформаційної безпеки підприємництва є інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки підприємництва. На думку Є.В. Позднишева, інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки підприємництва – це вид інформаційно-аналітичного забезпечення підприємницької діяльності, який здійснюється оцінці обстановки і прийнятті рішення на відповідному стратегічному, оперативному та тактичному рівнях в інтересах розвитку підприємства шляхом добування, обробки і надання керівництву необхідної інформації [10, с.7].

Забезпечення інформаційної безпеки підприємництва може здійснюватися за окремими напрямками:

– правовий напрямок, зміст якого полягає у виробленні ефективної державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки підприємства. Формування зазначеної політики здійснюється переважно нормами адміністративного права. Слід зазначити, що одним із факторів, які забезпечують системо-

утворення та подальший розвиток правової бази забезпечення інформаційної безпеки підприємництва в Україні, є становлення та розвиток інформаційного права як галузі права та напряму науки. На нашу думку, в Україні інформаційне право вже сформоване як нова комплексна галузь права. Варто підкреслити, що інформаційне право знаходиться в тісному зв'язку з адміністративним правом; саме тому правове регулювання відносин в інформаційному середовищі (у тому числі у сфері забезпечення інформаційної безпеки підприємництва) має здійснюватися нормами інформаційного права у поєднанні з адміністративно-правовим регулюванням у галузі державної політики;

– організаційний напрямок, який полягає в забезпеченні збереження конфіденційної інформації підприємства шляхом формування корпоративної системи захисту; формуванні специфічних правил та рекомендаційних норм для персоналу [14]; запровадженні єдиних правил введення, зберігання, аналізу, оброблення інформації [15]; побудові та обладнанні інформаційних систем, організації пропускового режиму, протипожежного захисту, застосуванні охоронного телебачення, зберіганні документів [16];

– програмно-технічний напрямок, в рамках якого здійснюється використання сертифікованих, легальних засобів програмного та апаратного забезпечення [14]. Основним призначенням даного напрямку є запобігання незаконному витоку інформації, виключення можливості отримання незаконного доступу до інформації, що стосується діяльності конкретного суб'єкта господарської діяльності, недопущення незаконного перехоплення інформації, забезпечення безпеки інформаційної системи підприємства від комп'ютерних вірусів та спаму тощо.

Розділяємо точку зору О.В. Герасименко та А.В. Козак, що оптимальним варіантом забезпечення інформаційної безпеки підприємства є дотримання систематичного поєднання правових, організаційних та програмно-технічних методів у процесі управління підпри-

ємством [14]. Слід зазначити, що для кожного суб'єкта господарської діяльності проблема забезпечення інформаційної безпеки є індивідуальною справою, оскільки має відображати особливості забезпечення інформаційної безпеки на даному підприємстві з урахуванням специфіки його діяльності та пріоритетних у даному випадку напрямків захисту інформації. Але, у той самий час на державному рівні у відповідних нормативно-правових актах має бути визначено та закріплено базову модель забезпечення інформаційної безпеки підприємства в державі в цілому. Враховуючи основні положення базової моделі, на окремих підприємствах вже мають вироблятися та впроваджуватися різноманітні заходи, спрямовані на належне забезпечення інформаційної безпеки підприємства.

Саме тому, усвідомлюючи надзвичайну важливість якісної реалізації кожного із наведених вище напрямків забезпечення інформаційної безпеки підприємства, вважаємо, що першочергова увага має бути приділена належній реалізації правового напрямку, оскільки тільки ґрунтуючись на нормах нормативно-правових (переважно адміністративно-правових) актів, може бути вироблено систему заходів, спрямованих на забезпечення інформаційної безпеки підприємства, запроваджено дієву систему управління персоналом на підприємстві та забезпечено ефективне здійснення підприємницької діяльності в Україні в цілому.

Адміністративно-правовий напрямок передбачає необхідність здійснення відповідними органами державної влади виконавчорозпорядчої (нормотворчої, правозастосовної та правозабезпечувальної) діяльності шляхом розробки та реалізації адміністративно-правових норм, якими безпосередньо визначається специфіка здійснення підприємницької діяльності в Україні; визначаються особливості побудови ефективної інфраструктури інформаційного простору, зокрема у сфері захисту інформації суб'єктами господарювання в Україні; закріплюється механізм забезпечення комп'ютерної, інтелектуальної та документальної безпеки на підприємствах; передба-

чається можливість здійснення контролю за станом дотримання інформаційної безпеки на підприємствах.

Таким чином, можна зробити висновок, що забезпечення інформаційної безпеки підприємництва в Україні є комплексним завданням, що вимагає від органів державної влади вжиття цілої низки адміністративно-правових та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення ефективності системи інформаційної безпеки суб'єктів господарювання, до числа яких має відноситися вироблення державної стратегії забезпечення інформаційної безпеки підприємництва, розробка заходів, спрямованих на організацію навчання персоналу суб'єктів господарювання основним правилам дотримання інформаційної безпеки, встановлення відповідальності за порушення правил інформаційного захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України» : від 16.01.1997 р., № 3 // *Голос України*. – 04.02.1997.
2. Кормич Б. А. Організаційно-правові основи політики інформаційної безпеки України: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Кормич Борис Анатолійович. – Одеса, 2004. – 427 с.
3. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи : навч. посіб. / Б. А. Кормич. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
4. Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи / В. Петрик // *Юридичний журнал*. – 2009. – № 5.
5. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
6. Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» : від 09.01.2007 р., № 537.
7. Developments in the field of information and telecommunications in the context of international security / Report of the Secretary-General. Fifty-six session. 3 July, 2001. United Nations. A/56/164
8. Кормич Б. А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України : монографія / Б. А. Кормич. – О. : Юрид. л-ра, 2003. – 271 с.
9. Закон України «Про підприємництво» : від 07.02.1991 р., № 698 // *ВВР УРСР*. – 1991. – № 14. – Ст. 168.
10. Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки підприємництва (збір та пошук інформації) : навч. посіб. Кн. 2 / під заг. ред. С. В. Позднишева. – К. : Видавець Позднишев, 2007. – 74 с.
11. Цимбалюк В. Інформаційна безпека підприємницької діяльності: визначення сутності та змісту поняття за умов входження України до інформаційного суспільства (глобальної кіберцивілізації) / В. Цимбалюк // *Підприємництво, господарство і право*. – 2004. – № 3. – С. 88–91.
12. Сороківська О. А. Інформаційна безпека підприємства: нові загрози та перспективи / О. А. Сороківська, В. Л. Гевко // *Вісник Хмельницьк. нац. ун-ту*. – 2010. – № 2. – Т. 2. – С. 32–35.
13. Танцюра М. Ю. Забезпечення ефективності системи інформаційного забезпечення підприємства (на прикладі туристичних підприємств АР Крим) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / М. Ю. Танцюра. – Сімферополь, 2012. – 21 с.
14. Герасименко О. В. Інформаційна безпека підприємства: поняття та методи її забезпечення / О. В. Герасименко, А. В. Козак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/ken-gerasimenko-ov-kozak-av-informatsiy-na-bezpeka-pidpriemstva-ponyattya-ta-metodi-yiyi-zabezpechennya>.
15. Аніловська Г. Я. Інформаційна безпека підприємства в умовах використання сучасних інформаційних технологій / Г. Я. Аніловська // *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2008. – Вип. 18.9. – С. 270–273.
16. Гриджук Г. С. Систематизація методів інформаційної безпеки підприємства / Гри-

джук Г. С. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vntu/2009_19_1/pdf/64.pdf

Абакумов В. М. Інформаційна безпека підприємництва як об'єкт адміністративно-правової охорони / В. М. Абакумов // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 10–16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arhive.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12avmapo.pdf>

Надано авторське визначення поняття «інформаційна безпека підприємництва». Визначено мету та напрямки забезпечення інформаційної безпеки підприємництва. Акцентовано увагу на значущості адміністративно-правового напрямку забезпечення інформаційної безпеки підприємництва.

***

Абакумов В.М. Информационная безопасность предпринимательства как объект административно-правовой охраны

Дано авторское определение понятия «информационная безопасность предпринимательства». Определены цель и направления обеспечения информационной безопасности предпринимательства. Акцентируется внимание на значимости административно-правового направления обеспечения информационной безопасности предпринимательства.

***

Abakumov V.M. Information Security of Business as Object Administratively-Right Protection

The author determination of the concept «Informative safety of enterprise» is given in the article. The purpose and directions of providing the informative safety of enterprise is certain. The attention on the meaningfulness of administrative and law direction of providing the informative safety of enterprise is accented.

Форум права